

Л. В. Левковська,
д. е. н., професор, Державна установа "Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7823-7062>
О. І. Добрянський,
к. е. н., Київська митниця Держмитслужби
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3297-3571>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.8.20

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

L. Levkovska,
Doctor of Economic Sciences, Professor, State Institution "Institute of Economics of Nature Management and
Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine"
O. Dobryansky,
PhD in Economics, Kyiv Customs of the State Customs Service of Ukraine

FUNDAMENTALS AND CONTEMPORARY DIMENSIONS OF GLOBAL INSTABILITY

**Стаття присвячена дослідженню фундаментальних засад економічної безпеки та причин не-
стабільності в глобальній економічній системі. Проведено аналіз факторів, які впливають на
глобальну нестабільність, її сучасну специфіку та наявні можливості і інструментарій її попе-
редження. Визначено, що глобальна нестабільність в даний час є найбільшою загрозою для
стійкого розвитку глобальної економічної системи і усього міжнародного співтовариства, що
загрожує світовій економічній безпеці. Проаналізовано різноманітні аспекти глобальної неста-
більності, включаючи економічні, політичні, соціальні та екологічні чинники, які сприяють її зро-
станню. Розглянуто ключові аспекти міжнародного економічного співробітництва, а також їх
взаємозв'язок з глобальною нестабільністю. Визначено актуальну потребу у подоланні глобаль-
ної економічної нестабільності, що є визначальною умовою для забезпечення стабільного роз-
витку світової економічної системи.**

**The article is devoted to the study of the fundamental principles of economic security and the
causes of instability in the global economic system. An analysis of the factors affecting global
instability, its modern specifics, and the available opportunities and tools for its prevention was carried
out. It was determined that global instability is currently the biggest threat to the sustainable
development of the global economic system and the entire international community, which threatens
global economic security. Various aspects of global instability are analyzed, including economic,
political, social and environmental factors that contribute to its growth. The key aspects of
international economic cooperation, as well as their relationship with global instability, are
considered. The urgent need to overcome global economic instability, which is a determining
condition for ensuring the stable development of the world economic system, has been determined.**

The effective functioning of the entire economic security system of the country largely depends on the level of funding of measures that can be aimed at ensuring the implementation of management measures aimed at anti-risk activities or the prompt elimination of the negative consequences of the implementation of threats to economic security. At the same time, it is worth noting that, as practice shows, the main source of funding for such measures is budget expenditures, which are directed in accordance with pre-agreed plans or for the implementation of projects to strengthen economic security. At the same time, when there is a need for unforeseen costs associated with the realization of risky events, a number of problems usually arise related to public financing of overcoming their consequences. This is due to the fact that budget drawings, as a rule, do not provide for the formation of specialized targeted costs at a time when the object of their application is absent. At the same time, fluctuations in the field of economic security, which are often associated with the unpredictability of risk events, on the contrary, require the availability of sufficient funding at a specific moment in time to eliminate the negative consequences of threats to economic security.

Ключові слова: економічна безпека, глобальна економічна система, глобальна нестабільність, фактори нестабільності, стійкий розвиток.

Key words: economic security, global economic system, global instability, factors of instability, sustainable development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Специфіка сучасного етапу розвитку глобальних економічних систем характеризується значним зростанням рівня волатильності усіх процесів, що відбуваються у цих системах. При цьому нестабільність, яка виникає на різних рівнях економічної взаємодії — від локальних до глобальних, є серйозним викликом для світової економіки та потребує застосування комплексного підходу до її розв'язання. Одним з ключових аспектів зазначеної проблеми виступає тісний взаємозв'язок між економікою та політикою в сучасному світі, що значно ускладнює вирішення будь-яких проблем у сфері економічної безпеки, котрі пов'язані з міждержавними відносинами. При цьому глобалізація світової економіки та її взаємодія з політичними процесами в різних країнах формують складні виклики для багатьох держав та для світової економічної системи в цілому. Крім того, необхідно зазначити, що важливими факторами, які суттєво впливають на стан глобальної економічної стабільності, є також геополітичні конфлікти, міжнародний тероризм, різноманітні екологічні проблеми та пандемії.

Крім того глобальна нестабільність характеризується наявністю її соціального та економічного аспекти. Це пов'язано з тим, що нерівномірний розвиток різних країн та регіонів світу, спричинений несприятливими умовами соціально-політичного розвитку, виступає фактором, який збільшує рівень саме соціальної та економічної нестабільності. Відтак, саме тому пошук шляхів запобігання та вирішення зазначених проблем, а дослідження особливостей стимулювання розвитку ефективної соціальної та економічної політики в глобальному масштабі набуває особливого значення в сучасних умовах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження питань формування глобальної економічної нестабільності має вагоме значення для вирішення проблем, пов'язаних з посиленням глобалізації та тих, що виникають внаслідок поглиблення міжнародного поділу праці. Разом з тим, окремим напрямком, пов'язаним з вивченням даної проблематики є дослідження принципів забезпечення економічної безпеки як у сфері міжнародних економічних відносин, так і в локальних економічних системах окремих країн світу. Дані питання досить широко розкриті у працях таких науковців та практиків, як Е. Авгуелас [8], М. Дзямулич [1], М. Кахлер [9], Н. Кравчук [2], В. Сіденко [3], О. Урбан [4], Ю. Чалюк [5; 6], Т. Шматковська [7] та інших.

Однак, швидкі зміни, що спостерігаються у сфері забезпечення світової економічної стабільності, призводять до постійного виникнення дестабілізуючих факторів для глобальної економічної системи, що обумовлює необхідність більш детального вивчення питань забезпечення стійкості та стабільності у сфері міжнародних економічних відносин. Тому формується об'єктивна необхідність вдосконалення існуючої системи наукових досліджень даного напрямку для формування інструментарію забезпечення сталого розвитку економічних систем.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження специфіки та фундаментальних засади формування нестабільності глобальної та локальних економічних систем в контексті необхідності забезпечення належного рівня економічної без-

пеки та створення умова сталого розвитку усієї системи міжнародних економічних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інтенсивний розвиток глобальної економіки, котрий відбувався протягом останніх тридцяти років приніс чимало позитивних наслідків для світової економічної системи, в результаті чого спостерігалось зростання глобального ВВП, відбувався стрімкий розвиток технологій. У свою чергу, поглиблення міжнародного поділу праці призвело до посилення проблем у соціально-економічній сфері багатьох країн, а вільний рух капіталу зумовив суттєві проблеми з фінансуванням потреб урядів багатьох країн світу. Наслідком таких стрімких тенденцій стали не лише позитивні зрушення у глобальній економічній системі і стрімке економічне зростання окремих країн, котрі скористалися з процесу переносу виробництва і сформували експортно-орієнтовані економіки. Посилення взаємозв'язків між локальними ринками багатьох країн та єдиним світовим ринком капіталу призвело до надзвичайно сильного впливу глобальних криз на місцеві економіки. Наразі будь-які негативні зміни на світових ринках миттєво відображаються на стані економічних систем окремих країн і практично не піддаються регулятивному впливу урядів. Усе це складає складну систему ризиків та загроз, що впливають на стан економічної безпеки як окремих країн, так і глобальної економічної системи.

Крім того, виникнення та реалізація таких ризиків обумовлюється не окремими економічними факторами, а має більш "широке" походження, пов'язане з незбалансованістю економічного розвитку різних регіонів світу. Зокрема, варто виділити ряд глобальних факторів, вплив яких на нестабільність світової економічної системи в даний час є найбільш суттєвим. До їх числа можна віднести наступні:

1. Посилення агресивних авторитарних режимів у світовій соціально-політичній системі. Зростання економічної потужності авторитарних та недемократичних режимів має наслідком їх намагання вплинути на систему міжнародних відносин з метою поширення свого впливу на інші країни і диктат свого бачення їх розвитку. Прикладом є агресивна війна російської морально та етично деградованої держави проти України. До числа таких режимів відноситься також Китай, котрий прагне запровадити систему "цифрового концтабору" для свого населення і в перспективі поширити її на залежні від нього країни.

2. Зростання масштабів глобальної екологічної кризи. Глобальна зміна клімату має наслідком зростання числа природних катастроф, які впливають на стан інфраструктури, ритмічність виробництва, розширення числа робочих місць, що може призвести до загального зниження темпів економічного зростання. Крім того, екологічна криза може вплинути на доступність ресурсів, таких як вода, їжа та паливо. У свою чергу, якщо ці ресурси стануть складнішими для отримання, це може призвести до збільшення вартості продуктів і послуг, наслідком чого стане зростання інфляції і зниження споживчої активності. Усі ці фактори можуть впливати на нестабільність глобальної економічної системи і по-

требувати серйозних зусиль для забезпечення стійкого економічного розвитку.

3. Скорочення доступності природних ресурсів. Вичерпання традиційних природних ресурсів може мати значний вплив на нестабільність глобальної економічної системи, оскільки він може знизити доступність цих ресурсів для виробництва та іншої діяльності, наслідком чого стане зниження економічного зростання та збільшення вартості товарів та послуг. Крім того, зменшення доступності природних ресурсів може також призвести до зміни стратегій виробництва та споживання, внаслідок чого зросте потреба у значних інвестиціях для зміни виробничих процесів. У більш широкому змісті, вичерпання традиційних природних ресурсів може призвести до геополітичних конфліктів між країнами, які залежать від цих ресурсів для свого економічного розвитку. Наслідком цього є зростання напруження в міжнародних відносинах та зниження міжнародної торгівлі, що негативно впливає на глобальну економічну систему.

4. Прискорене старіння населення. Посилення демографічного дисбалансу, обумовленого прискоренням старіння населення має значний вплив на нестабільність глобальної економічної системи. Основні економічні наслідки цього процесу включають зменшення робочої сили та зростання витрат на пенсії та соціальні послуги. Зі старінням населення країни можуть зіткнутися з недостатньою кількістю працівників для підтримки економіки, що може знизити потенційний рівень виробництва та темпи економічного зростання. Крім того, старіння населення призводить до зростання витрат держави на охорону здоров'я та соціальні послуги. Збільшуються також витрати на пенсії та інші соціальні послуги, що створює додаткове навантаження на державний бюджет та зменшує витрати на інші важливі сфери, такі як освіта та наука.

5. Зростання проблеми глобального голоду. Збільшення проблем з продовольчим забезпеченням населення має суттєвий вплив на стабільність світової економічної системи. Ці проблеми можуть бути спричинені такими факторами, як зміна клімату, екологічні кризи, зростання чисельності населення тощо. Усі ці фактори можуть спричинити нестабільність ринку продуктів харчування та призвести до підвищення цін на продукти, що може вплинути на купівельну спроможність населення та матиме наслідком зменшення витрат на інші товари та послуги. Загалом, наростання проблем з продовольчим забезпеченням може мати серйозний вплив на глобальну економіку, зокрема, на підвищення цін, падіння купівельної спроможності та зміну валютних курсів.

6. Зростання соціальної нерівності. Збільшення соціальної нерівності призводить до зменшення попиту на товари і послуги, що може порушити ланцюжок виробництва та підірвати стабільність економіки. Також соціальна нерівність може призводити до збільшення числа кримінальних злочинів у суспільстві. Внаслідок нерівності зростає складність податкової системи, оскільки багаті люди зазвичай знаходять способи ухилення від сплати податків у випадку їх зростання для покриття соціальних втрат. У свою чергу, це може призвести до зменшення доходів держави, збільшення державно-

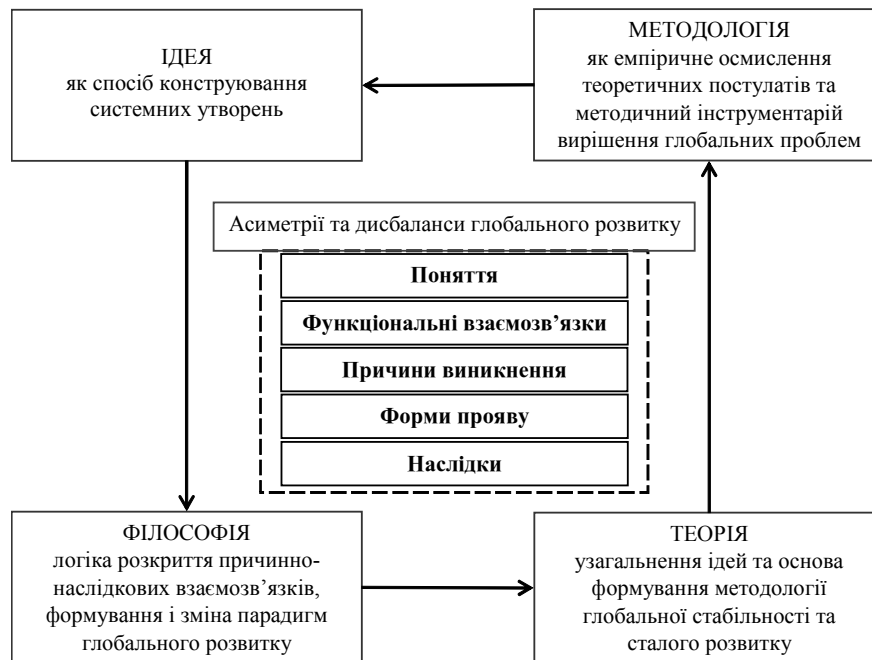

Рис. 1. Структурно-функціональна схема дослідження асиметрій і дисбалансів глобального розвитку

Джерело: побудовано автором на основі [2].

го боргу та нестабільності економіки. В політичному аспекті соціальна нерівність може призвести до появи політичного розколу, збільшення популізму та екстремізму, що теж матиме негативний вплив на економіку.

7. Криза ефективності капіталовкладень. Така криза формує негативний вплив на стабільність глобальної економічної системи за рахунок того, що інвестори не можуть знайти достатньо ефективних способів вкладення капіталу, внаслідок чого відбувається зниження обсягів інвестицій та перетік капіталу в стабільні боргові державні цінні папери або на спекулятивні фінансові ринки. При цьому якщо обсяги інвестицій зменшуються, то економіка не може зростати достатньо швидко для підтримки потреб ринку. Наслідком цього стануть процеси зменшення зайнятості та споживчого попиту, зниження прибутків підприємств та зростання фінансової нестабільності.

8. Глобальна культурна криза. Збільшення культурного протистояння у глобальному світі призводить до збільшення конфліктів та протиріч між різними культурами, що може призвести до зменшення міжнародної торгівлі та інвестицій. Також глобальна культурна криза призводить до зменшення національної самосвідомості та ідентичності, наслідком чого є зменшення внутрішнього попиту на товари та послуги в таких країнах. Це може вплинути на їх економічне зростання та стабільність.

Таким чином подолання глобальної нестабільності потребує врахування впливу багатьох факторів, які можуть суттєво змінювати глобальні економічні процеси і створювати проблеми для забезпечення економічної безпеки світової економічної системи. Також додатковою складністю дослідження проблем формування глобальної нестабільності є кумулятивний вплив різних факторів на її виникнення. При цьому кожен з таких факторів може посилювати інші фактори, через що

рівень їх впливу на глобальну економічну систему значно посилюється.

З іншого боку, для пошуку шляхів вирішення існуючих проблем у сфері забезпечення сталого розвитку глобальної економіки, необхідно сформувати структурно-функціональну схему дослідження асиметрій і дисбалансів глобального розвитку, яка б враховувала основні вектори впливу негативних факторів на світову економічну систему й на основі цього дозволяла розробляти плани протидії деструктивному впливу потенційних загроз та ризиків (рис. 1).

Як бачимо, дана схема орієнтована на вирішення проблеми глобальної нестабільності шляхом дослідження природи та механізму формування дестабілізуючих чинників. На її основі може реалізовуватися аналіз причин нестабільності таких складових міжнародної економічної системи, як міжнародна торгівля, фінансові потоки, технологічний розвиток, демографічні та соціально-економічні тенденції, екологічні проблеми тощо. Це дозволить виявити дисбаланси між країнами або окремими регіонами, що призводять до нестабільності та нерівності в розвитку світової економічної системи. На основі цього виникає можливість розробки політичних та економічних заходів, спрямованих на зменшення даних дисбалансів та подальший стабільний розвиток усієї світової економіки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, приходимо до висновку, що фундаментальні основи формування нестабільності глобальної економічної системи в даний час залежать від цілого комплексу факторів. При цьому дані фактори не завжди генеруються у сфері економічної діяльності, а є складними за своєю сутністю та різнонаправленими за своїм вектором. В той же час, реалізація одного з факторів нестабільності може генерувати реалізацію іншо-

го, наслідком чого є кумулятивний ефект, що значно посилює деструктивний вплив ризиків та загроз на стабільність світової економічної системи.

Для пошуку шляхів запобігання реалізації дестабілізуючих елементів глобальної системи рекомендується застосування структурно-функціональної схеми дослідження асиметрій і дисбалансів глобального розвитку. Дана схема може бути корисною для вирішення проблем глобальної нестабільності, оскільки вона дозволяє зрозуміти природу проблем та запропонувати ефективні рішення на засадах аналізу причин їх виникнення та формування методології та відповідного інструментарію впливу на дестабілізуючі чинники.

Література:

1. Дзямулич М. І., Шматковська Т. О. Вплив сучасних інформаційних систем і технологій на формування цифрової економіки. Економічний форум. 2022. № 2. С. 3—8.
2. Кравчук Н. Я. Асиметрії і дисбаланси глобального розвитку: ідейно-теоретичні та фундаментальні основи дослідження. Міжнародна економічна політика. 2011. № 1—2. С. 170—210.
3. Сіденко В. Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей. Український соціум. 2014. № 1. С. 7—21.
4. Урбан О. А., Дзямулич М. І., Чиж Н. М. Теоретичні основи формування ефективного механізму взаємодії національних економік з транснаціональними корпораціями. "Економічні науки". Серія "Економічна теорія та економічна історія": Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. 2017. Випуск 14 (53). Ч. 1. С. 238—244.
5. Чалюк Ю. О. Глобальний соціально-економічний розвиток в умовах VUCA, SPOD, DEST та BANI світу. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 36.
6. Чалюк Ю. О. Глобальні соціально-економічні наслідки російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-54>.
7. Шматковська, Т., Дзямулич, М., Стащук, О. Особливості моделювання бізнес-процесів в умовах формування цифрової економіки. Економіка та суспільство. 2021. № 26. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-66>.
8. Avgouleas, E. The global financial crisis, behavioural finance and financial regulation: in search of a new orthodoxy. Journal of Corporate Law Studies. 2009. Vol. 9 (1). P. 23—59.
9. Kahler M. Economic security in an era of globalization: definition and provision. The Pacific Review. 2004. Vol. 17 (4). P. 485—502.

References:

1. Dziamulych, M. I., Shmatkovska, T. O. (2022), "The influence of modern information systems and technologies on the formation of the digital economy", Ekonomichnyi forum, vol. 2, pp. 3—8.
2. Kravchuk, N. Ia. (2011), "Asymmetries and imbalances of global development: ideological and theoretical and fundamental foundations of research", Mizhnarodna ekonomichna polityka, vol. 1—2, pp. 170—210.

3. Sidenko, V. R. (2014), "New global challenges and their impact on the formation of social values", Ukrainskyi sotsium, vol. 1, pp. 7—21.

4. Urban, O. A., Dziamulych, M. I. and Chyzh, N. M. (2017), "Theoretical foundations of the formation of an effective mechanism of interaction between national economies and transnational corporations", "Ekonomichni nauky". Seriiia "Ekonomichna teoriia ta ekonomichna istoriia": Zbirnyk naukovykh prats Luts'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu, vol. 14(53), no. 1, pp. 238—244.

5. Chaliuk, Yu. O. (2022), "Global socio-economic development in VUCA, SPOD, DEST and BANI conditions of the world", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 36.

6. Chaliuk, Yu. O. (2022), "Global socio-economic consequences of the Russian-Ukrainian war", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-54>.

7. Shmatkovska, T., Dziamulych, M. and Stashchuk, O. (2021), "Peculiarities of modeling business processes in the conditions of the formation of the digital economy", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 26. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-66>.

8. Avgouleas, E. (2009), "The global financial crisis, behavioural finance and financial regulation: in search of a new orthodox", Journal of Corporate Law Studies, vol. 9 (1), pp. 23—59.

9. Kahler, M. (2004), "Economic security in an era of globalization: definition and provision", The Pacific Review, vol. 17 (4), 485—502.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2023 р.

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663